

N:o 50.

Ank. till Riksd. kansli den 17 april 1894, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.

Till lagutskottet har från Andra Kammaren hänvisats en inom nämnda kammare väckt motion, n:o 44, om ändring af bestämmelserna i 3 § af förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, hvilket lagrum för närvarande lyder:

»Har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande kristen lära och vill för den skull ur kyrkan utträda; gifve sin afsigt till känna för kyrkoherden i den församling, han tillhör; uppgifve ock det trossamfund, hvartill han vill öfvergå. Framhärda han i sin afsigt; inställe sig, sedan minst två månader förflutit, personligen hos kyrkoherden samt anmäle sig till utträde ur kyrkan; och göre kyrkoherden derom anteckning i kyrkoboken. Ej må någon på grund af anmälan, som skett innan han fyllt aderton år, anses från svenska kyrkan skild. I främmande församling må ej heller någon före nämnda ålder upptagas.»

Förevarande motion, afgifven af herr J. M. Erikson, med hvilken herrar John Olsson, Fjällbäck, Fridtjuf Berg, E. J. Ekman och Oskar Eklund instämt, är af följande lydelse:

Under en följd af år har frågan derom, att medlem af svenska statskyrkan, som omfattat icke kristen lära, måtte tillåtas utträda ur

kyrkan, samt om borttagande af gällande föreskrift, att den utträdande skall uppgifva det trossamfund, hvartill han vill öfvergå, stått på dagordningen. Hon har därför upprepade gånger dragits under såväl Riksdagens som kyrkomötets pröfning. Som en sådan ändring i vår lagstiftning det oaktadt icke kommit till stånd, kunde det möjligen synas bäst, att förslag i sådan rigtning icke för närvarande framkomme. Men i betraktande af ämnets vigt, och då förslaget om en sådan lagförändring vunnit allt större sympatier, då Riksdagens lagutskott ansett sig böra tillstyrka en sådan reform, och denna utskottets åsigt vid fjorårets riksdag inom Andra Kammaren godkändes med 118 röster mot 70, då samma åsigt delades af ett afsevärdt antal utaf Första Kammarens ledamöter, i det att 26 af 83 röstade för utskottets utlåtande, och då en motion i liknande syfte vid sist hållna kyrkomöte erhöll 15 röster af 54, finner jag lämpligt att å nyo upptaga mitt vid förlidet års riksdag väckta förslag.

De skäl, som tala för den åsyftade reformen, hafva under frågans behandling vid upprepade tillfällen blifvit så tydligt framhållna, att jag i det afseendet kan inskränka mig till att hänvisa till den grundliga utredning, som finnes i protokollen för de riksdagar, vid hvilka denna fråga varit före.

Det häftigaste motståndet mot ifrågavarande reform synes hafva föranledts af fruktan för, att efter dess genomförande utträde ur kyrkan skulle komma att ega rum i så stor skala, att de inkomster, som anses behöfliga för bestridande af presterskapets underhåll, derigenom skulle väsentligen förminska, då de, som utträdt ur kyrkan, icke längre skulle finnas villiga att till henne lemna bidrag. Men jag hemställer, huruvida man har skäl eller rätt att hysa en sådan betänklighet. Frågan om skyldigheten för från statskyrkan utträdde personer att till denna kyrka lemna bidrag bör naturligtvis bedömas alldeles för sig; ty hvilka skyldigheter en medborgare än kan hafva mot den stat, han tillhör, böra dessa icke få utöfva inflytande på denne medborgares frihet att bestämma öfver sitt förhållande till Gud och kyrkan.

De farhågor, man vid bekämpandet af denna reform uttalat med afseende på barnauppfostran, synas mig också oberättigade. Har staten rätt att bestämma, huru denna uppfostran och särskildt religionsundervisningen skall bedrivas, så må väl denna rätt kunna häfdas på annat sätt än genom att tvinga personer, af hvilka många icke äro föräldrar, att qvarstå inom en kyrka, hvars läror de icke gilla. Skulle emellertid med anledning af den lagförändring, jag nu föreslår, äfven några ändringar i de stadganden, som förekomma i den s. k. dissenterlagen,

behöfva göras, kan ju sådant lätt ske t. ex. på det af mig i min motion vid sistlidna års riksdag angifna sätt.

Jag tillåter mig därför föreslå,

att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t begär utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till sådan ändring af förordningen den 31 oktober 1873, att § 3 af denna förordning erhåller följande lydelse:

»Har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande lära och vill för den skull ur kyrkan utträda, gifve sin afsigt till känna för kyrkoherden i den församling, han tillhör. Framhårdar han i sin afsigt, inställe sig, sedan minst två månader förflutit, personligen hos kyrkoherden och anmäle sig till utträde ur kyrkan, och göra kyrkoherden derom anteckning i kyrkoboken. Ej må någon — — — — —
— — upptagas»; samt

att förordningen i öfrigt underkastas den omarbetning, som kan blifva af nöden i följd af den för § 3 föreslagna ändrade lydelse.

Då utskottet går att afgifva utlåtande öfver ifrågavarande motion, vill utskottet till en början erinra, hurusom ändring i nu föreslagen rigtning af den s. k. dissenterlagens bestämmelser uti förevarande ämne varit föremål för framställningar vid flere föregående riksdagar. Redan vid 1877 års riksdag väcktes inom Första Kammaren motion om rätt för hvarje statskyrkans medlem, hvilken omfattat en främmande tros-lära, att utträda ur statskyrkan utan att behöfva uppgifva det tros-samfund, hvartill han ämnade öfvergå, och utan hinder deraf, att den lära, han omfattar, till äfventyrs icke kunde anses såsom kristen. Motionen, hvilken var väckt af en bland vår kyrkas mera framstående målsmän och i öfrigt hvilade på en synpunkt, hvilken utskottet får anledning att här nedan närmare beröra, vann icke Riksdagens bifall, och samma öde rönt en vid 1882 års riksdag inom Andra Kammaren väckt motion i enahanda syfte. Vid 1883 års kyrkomöte var frågan om borttagande af skyldigheten för den, som ville utträda ur statskyrkan, att uppgifva det kristna trossamfund, hvartill han ämnade öfvergå, föremål för en enskild motionärs framställning, och tillstyrktes densamma af det tillfälliga utskott, till hvars behandling den varit hänvisad, men lyckades icke vinna mötets bifall. Vid såväl 1885 som 1886-årens riksdagar gjordes af herr Erikson framställningar i samma syfte, som utmärker hans nu väckta motion. Lagutskottet vid 1885 års riksdag afstyrkte

bifall till motionen, hvilken också afslogs af Första Kammaren, men bifölls af Andra Kammaren med betydande röstöfvervigt. I sitt vid följande riksdag afgifna utlåtande n:o 14 tillstyrkte lagutskottet motionärens framställning, i hvad den afsåg upphäfvande af ofvan berörda skyldighet, men ansåg sig fortfarande icke kunna förorda bifall till förslaget om borttagande af *det* vilkor för rätten att utträda ur statskyrkan, att den troslära, som den utträdande omfattat, vore att anse såsom *kristen*. Motionens öde i kamrarne blef emellertid detsamma som vid 1885 års riksdag.

Vid 1891 års riksdag förnyade samme motionär sin framställning i ämnet, och lagutskottet tillstyrkte i anledning häraf, i dess utlåtande n:o 15, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af förordningen den 31 oktober 1873, angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, att det må lemnas fritt för hvarje svensk undersåte, som fyllt aderton år, att utträda ur den svenska statskyrkan utan att behöfva uppgifva något trossamfund, hvartill han ämnar öfvergå.

Utskottets hemställan blef äfven denna gång af Första Kammaren afslagen.

I sitt ofvannämnda utlåtande n:o 15 erinrade utskottet, beträffande förslaget om borttagande af den föreskrifna skyldigheten att uppgifva det trossamfund, hvartill man ämnar öfvergå, om lagutskottets vid 1886 års riksdag afgifna utlåtande, som bland annat innehöll:

»Enligt förordningen den 23 oktober 1860 fordrades, för att en person skulle anses från svenska kyrkan skild, ej blott att han skulle uppgifva det främmande religionssamfund, till hvilket han önskade öfvergå, utan ock att han blifvit i ett i riket tillåtet religionssamfund upptagen. Detta sistnämnda vilkor borttogs genom 1878 års förordning, som endast fordrar uppgift å det trossamfund, hvartill den ur kyrkan utträdande vill öfvergå. Vid tillämpningen af detta stadgande har någon tvekan yppats, huru vida det trossamfund, hvartill den utträdande förklarade sig vilja öfvergå, ovilkorligen borde vara, såsom i 1860 års förordning uttryckligen föreskrefs, ett i riket tillåtet, således af staten erkändt trossamfund. Denna tvekan synes dock numera hafva blifvit undanröjd, och bestämmelsen tolkas så, att medlem af svenska kyrkan kan öfvergå till hvilket historiskt befintligt, kristet trossamfund som helst. Emellertid kvarstår, äfven med den tolkning, som sålunda gifvits åt paragrafen, den inskränkning, att en person, hvilkens religiösa uppfattning i en eller flera punkter skiljer sig från svenska kyrkans, icke

kan utträda ur denna kyrka, så vida han icke kan uppgifva ett bestämdt trossamfund, till hvilket han vill ansluta sig. Det kan icke förnekas, att, oaktadt den brokiga mångfald af olika trossamfund, som vår tids religiösa lif framkallat, mången kan finnas, som icke känner sitt samvete tillfredsstäldt med att öfvergå till något af dessa samfund. Denne har då att välja mellan att qvarstå inom svenska kyrkan, hvilkens åskådning han i till äfventyrs väsentliga delar ogillar, eller att öfvergå till ett annat religionssamfund, i hvars läror han icke heller kan instämma.

Härvid har erinrats, att 1873 års förordning, såsom ofvan blifvit påpekadt, icke fordrar öfvergång, utan endast uppgift om tillämnad öfvergång till ett visst trossamfund. Men den sålunda antydda utvägen att undvika ett val af nyssnämnda beskaffenhet är onekligen föga tilltalande, åtminstone för personer med mera känsligt samvete. Följden af den ifrågavarande inskränkningen har också blifvit, att många qvarstannat inom kyrkan, hvilka icke blott afvika från hennes läror, utan mot henne hysa ett rent hatfullt sinnelag, hvilket, om ej framkallas, åtminstone i väsentlig mån ökas af tvånget att qvarstå inom kyrkan.

Ett sådant förhållande står, enligt utskottets tanke, i strid mot religionsfrihetens grundsatser och kan ej vara annat än till skada för kyrkan sjelf. Denna sistnämnda synpunkt har ock blifvit af kyrkans egna målsmän framhållen.»

Vidkommande åter det ifrågasatta utsträckandet af rätten att utträda ur statskyrkan jemväl till den, som omfattat en icke kristen lära, anförde utskottet vid 1891 års riksdag följande:

»Emot en dylik åtgärd hade väsentligen framstälts den anmärkning, att densamma skulle innebära ett statens uppgifvande af sin ställning såsom kristen stat, och att, då kärleken vore kyrkans högsta lag och innersta drifkraften för all hennes verksamhet, kyrkan icke borde upphöra att upplysande och förädlande inverka på dem af hennes medlemmar, som i religiöst hänseende affallit derhän, att de antingen omfattade trosläror, för hvilka kristendomens grundsanningar voro främmande eller ock intogo den rena gudsförnekelsens ståndpunkt. Kunde dessa affällingar också icke återföras till kyrkans sköte, vore det i allt fall hennes pligt att söka bibringa dem en kristlig lifsåskådning.

Utskottet ansåg emellertid, att, huru beaktansvärda dessa skäl än måtte synas, starkare skäl likväl anförts och kunna anföras för riktigheten af den uppfattning, motionären velat göra gällande. Den af honom ifrågasatta bestämmelse innebure endast ett följdriktigt genom-

förande af den samvets- och trosfrihetens stora grundsats, å hvilken lagstiftningen i förevarande ämne blifvit byggd.

Vid sidan af denna synpunkt af individens rätt att i trossaker vara fri från alla tvingande band och i religiöst hänseende slippa gälla för annat eller mer än han verkligen vore hade man ock att i likhet med motionären vid 1877 års riksdag ställa en icke mindre vigtig synpunkt, nemligen synpunkten af kyrkans i dess egenskap af samfund grundade rätt att vara till och sålunda äfven dess rätt att värna sig för fiendtliga angrepp från dess egna medlemmar. Vore kyrkan ett samfund, som för sitt bestånd kräde enhet i öfvertygelse och handlings-sätt, äfvensom ett utveckladt kraftigt och sammanslutet församlingslif, torde det äfven vara hennes obestridliga rätt att få från sin gemenskap skilja olika tänkande, hvilka till äfventyrs funne sig manade att med hela styrkan af en lefvande öfvertygelse arbeta på hennes undergång. Att personer, som, på sätt erfarenheten från senaste tider visar, dragit i öppen härnad mot vår kyrka, fortfarande skulle räknas till kyrkans medlemmar, syntes utskottet vara ett missförhållande, som i kyrkans och statens intresse borde undanrödjas. Vidare komme här i betraktande, att, såsom jemväl flera gånger framhållits, vår tids skiftande mångfald af trosläror hade att framvisa mer än en dylik lära, hvars beskaffenhet att vara kristen eller icke kunde vara tvifvel underkastad, och vid sådant förhållande torde det mången gång vara en vanskelig sak för en samvetsgrann själasörjare att efter ett, låt vara äfven grundligt, förhör med den församlingsmedlem, som anmält sig vilja utträda ur statskyrkan, afgöra, om den lära, denne sade sig hafva omfattat, kunde anses vara kristen, och det begärda utträdet sålunda enligt nu gällande bestämmelser finge beviljas. Med fog torde äfven kunna sättas i fråga, om kyrkan kunde på något mera verksamt sätt öfva inflytande på dem af dess medlemmar, som i sin religiösa uppfattning stält sig utom kristendomens rāmärken eller till och med afsvurit all religion, men hvilka mot sin vilja hölles kvar inom kyrkans murar och sålunda påtvingades ett visst sken af religiositet, som de i sjelfva verket måste förakta.»

Vid 1893 års riksdag förnyade motionären sin framställning, och lagutskottet gjorde i anledning deraf samma hemställan som vid 1891 års riksdag.

Såsom motionären erinrat, blef emellertid utskottets hemställan afslagen af Första Kammaren.

Utskottet har icke funnit skäl att frångå den ståndpunkt i denna fråga, som utskottet intagit vid 1891 och 1893 årens riksdagar; och får utskottet följaktligen hemställa, -

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af förordningen den 31 oktober 1873, angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, att det må lemnas fritt för hvarje svensk undersåte, som fyllt aderton år, att utträda ur den svenska statskyrkan utan att behöfva uppgifva något trossamfund, hvartill han ämnar öfvergå.

Stockholm den 17 april 1894.

På lagutskottets vägnar:

E. von Krusenstjerna.

Reservation:

af herrar *Fröberg, Pehrsson, Ölander, Liss Olof Larsson, Lundin* och *C. F. Pettersson*, som ansett, att motionen bort af utskottet afstyrkas;

af herr *Hasselrot* rörande vissa delar af utskottets motivering; samt

af herr *Näslund*.

Herr *C. H. Lundström* har begärt få här antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.